

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

וישלה

(חלק כ שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת וישלח, יגייט כסלו, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

וישלח

144

ב. גם צריך להבין מפני מה נזקק רש"י בדיבור-המתחיל „וישקהו” לשני פירושים?

ועוד זאת: מהקדמת רש"י בראש פירושו „ויש חולקין בדבר הזה”, משמע ששני הפירושים שקולים על-פי פשוטו של מקרא. כלומר, שלא כמו על-דרך הרגיל, כאשר רש"י מביא שני (או יותר) פירושים (או דעות) – ללא כל הקדמה שיש בדבר כמה פירושים, שאז הקדמת הפירוש (או המאן-דאמר) הראשון לזולתו היא לפי שהוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא; משא"כ במקום שמקדים לפני שני הפירושים (כבנידון דידן) הלשון „ויש חולקין בדבר הזה” (וכיוצא בזה) – אף שלכאורה הוספה מיותרת היא – באה הקדמה זו להורות ששני הפירושים שקולים על-פי פשוטו של מקרא.

ולכאורה: הפירוש „יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו” מתקבל בפשטות יותר, שהרי הנקודות ממעטות את תוכן התיבה⁴, בדומה לענין הניקוד במקומות אחרים בכתוב שהובאו בספרי שם (בלשון הספרי: „כיוצא בו”).⁵ וכן מסתבר גם בפשוטו של מקרא⁶. משא"כ לדעת ר' שמעון בן

א. בפסוקי „וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפול על צוארו וישקהו ויבכו”, פירש רש"י על „ויחבקהו” – „נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו”. ולאחרי זה פירש על „וישקהו” – „נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי⁷, יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו. אמר ר' שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו”.

וצריך להבין: למה פירש רש"י את התיבה „ויחבקהו” רק על-פי הפירוש השני שהביא בדיבור-המתחיל הבא⁸, ולא כתב מה משמעות „ויחבקהו” לפי הפירוש הראשון, שלא נשקו בכל לבו?

ודוחק לומר שרש"י סמך על כך שבאותו פסוק, תיכף לאחרי זה, פירש על „וישקהו” – „לא נשקו בכל לבו” (וממילא מובן שגם „ויחבקהו” לא היה ככל לבו) – שהרי בתיבת „וישקהו” יש בכתוב לימוד מיוחד (ניקוד) המשמיענו זאת, משא"כ בתיבת „ויחבקהו”.

ואם כן, היה לו לרש"י לבאר תיבת „ויחבקהו” גם על-פי הפירוש הראשון, כשם שפירש משמעותה על-פי הפירוש השני.

(4) ראה רלב"ג ריש פרשתנו (ביאור המלות): נקוד על וישקהו להורות שאין נשקתו בלב שלם אבל ה' עניינה ממוצעת בין הנשיקה ובין העדר הנשיקה ולזאת היתה זאת התיבה ממוצעת בין הכתיבה והמחק. ועד"ז בעוד מפרשים.
(5) ראה רש"י לעיל וירא יט, לג. במדבר ג, לט. בהעלותך שם. וראה בהנסמן לקמן הערה 23.

(1) פרשתנו לג, ד.

(2) בהעלותך ט, יו"ד.

(3) ראה באר יצחק כאן: רש"י הולך כאן בשיטת רשב"י שהביא בד"ה וישקהו והוא פשטות הכתובים.

מדגישו ומחזקו⁹. ולכאורה אין זה דומה לענין הניקוד במקומות אחרים בכתוב, שהובאו בפירושו רש"י, אשר בהם הניקוד ממעט את תוכנה של התיבה המנוקדת¹⁰.

ואם כן, מהו שהביא רש"י גם את הפירוש השני, ואף הקדים, "ויש חולקין בדבר הזה", היינו שפירוש זה שקול בפשוטו של מקרא לפירוש הראשון?

ואע"פ ששני הפירושים אכן נשנו בברייתא דספרי¹¹, הרי אין ענינו של רש"י להעתיק דרשות חז"ל אלא אם כן הדברים נוגעים להבנת פשוטו של מקרא.

ג. ועוד צריך להבין: שני הפירושים על "וישקהו" הובאו במקומות נוספים, ומפני מה העתיקם רש"י כפי שהם מופיעים בספרי¹², ואף דייק לציין שמחלוקת זו כתובה בברייתא דספרי – בשעה שהמחלוקת הובאה גם בבראשית־רבה¹³ על אתר, וכן באבות דר' נתן¹⁴.

ובשלמא מה שלא הביא רש"י את שתי הדעות שבבראשית־רבה – יש לומר שזהו לפי שהדעה השניה שם, דעת ר' ינאי – „אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו

(9) ראה פ' מהרז"ו ועץ יוסף לבר"ש שם (כדעת רשבי"א). אלא שלפי' למדו רשבי"א מזה שהניקוד הוא על כל התיבה ולא כבשאר המקומות ש„הכתב רבה על הנקודה" או „הנקודה רבה על הכתב“.

(10) ובפרש"י אין לומר מהמפרשים בהערה שלפנ"ז, כי בפרש"י לא הובא ככלל שהניקוד כאן אינו דומה כשאר הנקודות בתורה.

(11) פע"ח, ט.

(12) פל"ד, ד.

יוחאי אין מחזור דיו מה מתוסף בזה ש„נקוד עליו“⁶ – על „וישקהו“; והלא כדי להודיענו ש„נשקו בכל לבו“ אין צורך בניקוד, שהרי זהו פירוש המילות הפשוט של התיבה „וישקהו“!

המפרשים⁸ ביארו, שלזאת גופא מכוונים דברי רשבי"א: „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב“, וממילא אין כל צורך בניקוד כדי להודיענו „שלא נשקו בכל לבו“, שכן הדבר היה מובן מאליהם גם לולא זאת; הניקוד איפוא אינו משמיע אלא את ההיפך, שאכן היה זה „בכל לבו“.

אבל לפי זה הניקוד אינו ממעט את הפירוש של „וישקהו“, אלא אדרבה,

(6) מפשטות לשון הספרי משמע לכאורה שרשבי"א פליג על בעל הברייתא שמפרש הניקוד על וישקהו כשאר הנקודות שהובאו שם „כיוצא בו וישקהו שלא נשקו בכל לבו“ וס"ל לרשבי"א שכאן אין לדרוש הניקוד (ולהעיר שבבמדבר"פ"ג, יג) הובאו כל התיבות והאותיות שיש נקוד עליהם והדרש עליהם (כבספרי שם) ולא הובא מאמר רשבי"א.

ולהעיר מהגירסא בכמה כתי"י רש"י (שתח"י) „נקוד עליו יש חולקין עליו בברייתא דספרי יש שדרשו נקודה זו למה כו", אבל מלשון רש"י שלפנינו – „ויש חולקין בדבר זה“ (בטעם ש„נקוד עליו“) – משמע שגם רשבי"א דריש הניקוד.

(7) ראה ב"ר פע"ח, ט שהקשה ר' ינאי על הפירוש „שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו“ (אלא שבב"ר הוא מאמר רשבי"א (ולא רשבי"א) – ראה לקמן סעיף ג'): אם כן למה נקוד עליו.

(8) ראה ספר הזכרון, משכיל לדוד, חדא"ג מהרש"א עה"ת („אמר המלקט“) לפרש"י כאן.

(* להעיר שבספרי שם הלשון ר"ש בן יחי אומר, וברש"י – א"ר שמעון בן יוחאי.

בספרי¹⁶ (ובפרט שאת דעת רשב"א בענין הניקוד, "בכל מקום שאתה מוצא הכתב רבה על הניקודה אתה דורש כו" (שבזה מתחיל רשב"א את פירושו בבראשית־רבה), הביא כבר רש"י עצמו¹⁷ בפירושו על התורה)¹⁸.

ונוסף לזה: באבות דר' נתן מופיעות שתי הדעות, ובלשון קצרה וברורה – „מלמד שלא נשקו באמת¹⁹. רשב"א אומר נשיקה זו של אמת, וכולן אינן של אמת²⁰."

ואם כן, למה מדייק רש"י (א) להעתיק את לשון הספרי, (ב) לציין את המקור – „ויש חולקין . . . בברייתא דספרי", (ג) להזכיר גם את שמו של

דיעה הא' ברש"י היא דעת רשב"א דהתם וס"ל שלא נשקו בכל לבו. וכנראה שהי' לפניו הגי' בדברי רשב"א כביל"ש כאן (הובא בהערה 18). וראה גם ספר זכרון בסוף דבריו.

(16) וראה בפ"י דבריו ביפ"ת ויפה קול לשהש"ר שם שמפרשים כפי' הנ"ל בדברי רשב"י. (17) וירא יח, ט.

(18) בב"ר (הוצאת תיאודור – אלבק) הובאה הגי' בדברי רשב"א בב"ר, „מלמד שנשקו מכל לבו" וליתא שם, „שנכמרו רחמיו באותה שעה". וביל"ש כאן: מלמד שלא נשקו בכל לבו. (ועד"ז הוא במדרש שכל טוב). ואולי היתה לפני רש"י אחת מגי' הנ"ל בב"ר.

(19) ואין לומר שרש"י לא הביא מאבות דר"נ כי שם יש לפרש במ"ש, „מלמד שלא נשקו באמת" שבאמת לא נשקו בפועל (בכלל), כי מדברי רשב"א נשיקה זו של אמת וכולן אינן של אמת, מוכח, שגם לת"ק נשקו אלא שלא הי' באמת – בכל לבו).

(20) ראה תומת ישרים לאבות דר"נ. וראה בנין יהושע שם. ומשטחיות לשונו משמע קצת שגם לדעת רשב"י (שהובאה בפרש"י), לא בא לנשקו אלא לנשכו. וראה כסא רחמים שם. וכן הוא דעת רשב"א לפי הגי' בשהש"ר שם לפנינו. וראה לעיל (הערה 18) גי' היל"ש.

של אבינו יעקב של שיש כו", אינה מתאימה בפשוטו של מקרא כפירוש על „וישקהו"¹³. ועוד: לפי פירוש זה הניקוד אינו מחליש את תוכן התיבה, אלא שוללו לגמרי, וכאילו מוזק זאת¹⁴;

אבל רש"י היה יכול להביא את הדעה הראשונה שבבראשית־רבה, דעת ר' שמעון בן אלעזר – „מלמד שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו", שהיא כדעת רשב"י¹⁵

(13) כמ"ש במשכיל לדוד כאן.

(14) ראה יפה קול לשהש"ר (ז, ד). אמנם זה לפי פי' המת"כ בב"ר שם אלא לומר לקרא וישכהו. וכמו שפי' במשכיל לדוד שם (וכ"ה בפרקי דר"א* (הובא ביל"ש עה"פ) פל"ז „אל תהי קורא וישקהו אלא וישכהו". אבל שם הוא לא בדעת ר' ינאי).

אבל לפי מה שפירש ביפה תואר (השלם) – ועד"ז בעץ יוסף – לב"ר שם דעיקר כוונתו לנשיכה ואח"כ נתהפך לאוהב ונשקו (וכן משמע בתנחומא (פרשתנו ד): בקש עשו לנשכו כו' לכך נקוד וישקהו שלא היתה נשיקה של אמת. וכמפורש בעץ יוסף לתנחומא שם), יש לפרש לכאורה שגם לדעת ר' ינאי הניקוד אינו מוציא התיבה מפשוטה** כאילו אינה. אלא ההדיעה שהובאה בפרש"י „לא נשקו בכל לבו" (וראה שפ"ח בפרש"י***) [אבל ראה במדרש לקח טוב כאן שמביא תחלה דעת ר' ינאי ואח"כ „וי"א נישקו אבל לא בלב שלם לכך נקוד עליו כי לא היתה נשיקה שלימה"], אלא שגם ענין זה שבקש לנשכו אינו מבואר ולא מרומז בפרש"י. וראה לקמן הערה 22.

(15) וצ"ע במשכיל לדוד כאן שמשמע מדבריו

(* בההוצאה דפדרא עם פי' הרד"ל – חסר.

** אבל ביפ"ת ועץ יוסף שם שלר' ינאי „בא הניקוד להוציא המלה מפשוטה", כמ"ש בעצמו ביפה קול שם.

*** ודבריו צ"ד תיקון שכתב „מלות וישקהו נקוד לבד השי"ן שבו שאינו נקוד."

בכלל, ואילו לדעת רשב"י הנקודה מחלישה את תוכן העניין של „וישקהו“ שבפסוק זה, נשיקת עשו ליעקב²³: הואיל ו„בידוע שעשו שונא ליעקב“, הרי לולא הניקוד היינו מפרשים ש„וישקהו“ האמור כאן משמעו סוג נשיקה שעשו (אדם שונא) נושק ליעקב (שאינה בכל לבו), ובא הניקוד וממעט את מובנו של „וישקהו“ האמור כאן, ש„וישקהו“ זה היה „בכל לבו“.

ועפ"ז מובן:

(א) ששני הפירושים מתאימים לתוכן ענין הניקוד לפי פשוטו של מקרא (שהניקוד בא להחליש את מובנה של התיבה המנוקדת).

(ב) הטעם שרש"י מביא גם את הדעה השניה (של רשב"י), שכן לפי הדעה הראשונה, שהניקוד מחליש את ענין הנשיקה בכלל, היה הניקוד צריך להופיע על האותיות „וישק“, משא"כ לפי רשב"י מובן מדוע הניקוד הוא על כל התיבה „וישקהו“²⁴.

(ג) הטעם שרש"י מעתיק את דרשת הספרי דוקא, ולא את הנאמר באבות דר' נתן²⁵, כי הלשון האמורה בספרי

בנשיקתו. אבל נוסף ע"ז שלא משמע כן מפשטות הלשון „שלא נשקו בכל לבו“ אין לפרש כן ברש"י – ראה לקמן בפנים ס"ו.

(23) כן משמע בספר הזכרון שם. וראה יפה תואר לבר"ר שם. לקו"ש חט"ו ע' 113.

(24) ולפ"ז תובן ותומתק ההקדמה בדברי רשב"א בבר"ר שם „בכ"מ שאתה מוצא הכתב רבה כו' כאן לא כתב רבה על הנקודה כו"ם. וראה יפ"ת שם.

(25) וגם לא דעת רשב"א מבר"ר.

(* ובשהש"ר שם מסיים „אלא כולו נקוד“ וכ"ה במס' סופרים פ"ו ה"ג. אבות דר"נ שם.

בעל המאמר (כפי שהוא בספרי) – רשב"י²¹, (ד) ולהביא בתחילת לשונו את המאמר „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב“, דלכאורה מאי נפקא-מינה לפשוטו של מקרא כאן, ובפרט שגם מסיום הלשון (המופיע גם בבראשית-רבה), „אלא (מלמד) שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו“ מובן שבעצם היה שונא ליעקב הן קודם לכן והן לאחר מכן.

ד. לכאורה היה מקום ליישב את הקושיות הנ"ל (סעיפים ב"ג):

לפי שתי הדעות בא הניקוד להחליש את משמעות „וישקהו“. החילוק ביניהן אינו אלא שבאם ננקוט ש„לא נשקו בכל לבו“ – הנקודה מחלישה²² את ענין הנשיקה

147

(21) ובפרט שבשני מקורות האחרים (בר"ר ואדר"ג) איתא רשב"א.

(22) בספר הזכרון כאן: ת"ק סובר שהנקודה הוא לרמוז שלא נשקו בכל לבו – כלומר אין זו נשיקה כלל וכאילו הנקודה עקרה וישקהו ממקומה כו'. וא"כ לשתי הדיעות הנקוד אומר לך סמיהו להאי תיבותא מהכא למר סמיהו מכל וכל כו'. וצ"ע דלהפ"י ש„לא נשקו בכל לבו“ הרי עכ"פ ה' כאן מעשה הנשיקה וגם תוכן ענין הנשיקה (ענין של אהבה), אלא ש„לא ה' בכל לבו“.

ואולי מפרש שלא נשקו בכל לבו, שלא ה' לבו בזה כלל, וכנשיקת שונא. וכדעת הזהר פירשתנו (קעא, ב. זח"ב קכד, ב) * ורבינו בחיי כאן ועוד. [וכצ"ל ע"פ הביאור במפרשים הנ"ל (וכ"ה בספר הזכרון שם) דדברי רשב"י „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב“ קאי על המ"ד שלפנ"ז, והיינו יודעין שזהו נשיקת שונא]. ויש לפרש כן גם באבות דר"ג, שלא ה' שום אמת

(* ובמדרש משלי (באבער) כו, כד: מלמד שלא בנשיקה של אהבה אלא של שנאה. ובשמו"ר (פ"ה, י"ד): כד נשיקה שנסק עשו ליעקב לא ה' אלא לפטולת.

את תוכנו של ענין „וישקהו” שבפרשה, ואילו את תוכנה של התיבה עצמה הוא מחזק ביתר שאת („בכל לבו”!

ובנוסף לזה עדיין אינו מובן:

(א) מהי כוונת רש”י בציינו שמחלוקת זו היא בברייתא דתפרי²⁹?

(ב) מה פשר הלשון „הלכה היא (בידוע)³⁰” – והרי הנקודה הנוגעת כאן היא רק שדבר זה „ידוע”³¹, כנ”ל³².

(ג) ברוב דפוסי ספרי שלפנינו הלשון (בדברי רשב”י) היא „אלא נהפכו³³ רחמיו”, ולמה נקט רש”י (כבנוסח שבבראשית-רבה) „אלא שנכמרו³⁴ רחמיו”?

ו. והביאור בכל זה:

רש”י בדבריו כאן לא בא כלל ליישב את הניקוד על תיבת „וישקהו”, שכן, כמו שנתבאר כמה פעמים³⁵, רש”י אינו מפרש³⁶ את (כל מקומות) הניקוד

דוקא – „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו” – היא המביעה את תוכן הפירוש, שאילולא הניקוד היינו מפרשים תיבת „וישקהו” במשמעות של נשיקות שונא, כנ”ל; והניקוד ממועט את התוכן של „וישקהו”.

(ד) מה שרש”י מזכיר את שמו של בעל המאמר (ובוחר בגירסא זו דוקא) – רשב”י: ר’ שמעון²⁶, דריש טעמא דקרא²⁷ – דהיינו, לא הלשון (וההוראה) כשהיא לעצמה, אלא (ביחד עם – ויותר מזה: דוקא כפי –) המובן על-פי טעמה. ולפי זה מובן מה שמפרש במשמעות הניקוד כאן, שבא למעט – לא את פירוש המילות של הלשון „וישק” כשלעצמה (כמו המתפרש לדעה הראשונה), שאז אין נוגע אודות מי מדובר בפרשה, אלא את תוכן לשון זו כפי שהיא חלק מהענין כולו,

היינו שלגבי „וישקהו” האמור בעשו, נשיקת עשו ליעקב, ר’ שמעון „דריש טעמא דקרא” ולדידיה הלומד מבין שהכוונה היא לנשיקות של שונא, ואזי בא הניקוד וממעט את הטעם הנמצא כאן ומשמיענו שהדבר היה „בכל לבו”.

ה. אמנם, פירוש זה אינו מחוור, שהרי בכל שאר המקומות בא הניקוד להחליש את תוכן התיבה המנוקדת – ואם כן, דוחק לומר שכאן הוא מחליש

(29) בא’ מכת”י רש”י (שתח”י) ליתא, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי.

(30) בכמה כת”י רש”י (שתח”י), „הלכה ידועה היא”. ובכת”י א’, „הלכה היא הכל יודעים”.

(31) בספר הזכרון גריס בפרש”י: והלא בידוע הוא כו’. ומתאים לפירושו בדברי רשב”י כנ”ל (ס”ב והערה 22). וכ”ה בא’ מכת”י רש”י שתח”י.

(32) ואף שכה”ל לשון הספרי לפנינו, הרי אין דרכו של רש”י להעתיק דרשות חז”ל דוקא כצורתן, כ”א מה שנוגע לפירושו בפשט”מ. וביא”ש בהעלותך שם: והלא בידוע כו’.

(33) ראה ספרי גרצא האראוויטש. ושם הובא רק ממק”א (מדרש תנאים) הגירסא „שנכמרו”. וליתא שם התיבות „בכל לבו”.

(34) בדפוס ראשון ודפוס שני וכת”י רש”י (שתח”י), „נהפכו רחמיו”. אבל הגירסא הנפוצה בדפוסי רש”י שלפנינו היא „שנכמרו”.

(35) לקו”ש ח”ח ע’ 62 הערה 8. חט”ו ע’ 112.

(36) גם לפני פרשה זו – לך טז, ה.

(26) דסתם ר”ש הוא רשב”י (רש”י שבועות ב, ב ד”ה משמו. רמב”ם בהקדמתו לפיה”מ ד”ה הפרק הששי. סדה”ד ע’ רשב”י וש”נ. ועוד).

(27) גיטין מט, ב. וש”נ.

(28) ראה בהנסמך לעיל הערה 5.

שבתורה³⁷. ומזה מוכח שענין הניקוד (וכמו כן³⁸ חסר ויתיר) אינו מעלה קושיא בפשוטו של מקרא, וממילא אין הכרח לפרשו בלימוד פשוטו של מקרא. אבל לא כן הדבר במקום שבו יש בלאו הכי שאלה או קושי בהבנת פשוטו של מקרא, שאז מזכיר ומפרש רש"י (בכמה מקומות) את הניקוד (או את החסר כו'), כי בכך מתיישב פשוטו של מקרא.

ובכן, רש"י בדבריו כאן בא לתרץ שאלה העולה על-פי הפשט: איך זה שלפתע פתאום נתהפך עשו מן הקצה אל הקצה, ובא לחיבה ואהבה שכזאת כלפי יעקב, בשעה שהלומד יודע כי „וישטום אותו“, עד שרצה להורגו³⁹, וכי „עודנו בשנאתו“, והרי הוא עתה בדרכו להילחם עם יעקב – „הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו“⁴⁰?

ועל כך מבאר רש"י, ש„ויחבקהו“ אכן היה מאורע מיוחד – „נתגלגלו רחמיו (והסיבה –) כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו“.

149

ובדבר זה אין כל מחלוקת; זהו פשוטו של מקרא לכל הדעות.

אבל כאשר בא הלומד לתיבת „וישקהו“⁴² – שאינה רק מתארת

37) שמונה בספרי, אבות דר"נ ובמדבר"ר שם. מס' סופרים פ"ו ה"ג.

38) ראה לקו"ש ח"ה ע' 17. וש"נ.

39) תולדות כז, מא.

40) פרשתנו לב, ז ובפרש"י.

41) בפרש"י במהדורה ראשונה של ברלינר

מביא מכת"י אחד ודפוס אחד, „נהפכו“. אבל בכל הדפוסים שלפנינו – כולל דפוס א' וב' – וכת"י

(שתח"י) איתא „נתגלגלו“.

42) עפ"ז יש להוסיף בטעם הדבר שרש"י לא הביא המחלוקת דבר ודאבות דר"נ (ראה לקמן

ועל כך מפרש רש"י – „נקוד עליו“: בפסוק זה הניקוד שייך לפשוטו של מקרא, ובא ללמדנו (כמו ניקוד שבכל מקום), ש„וישקהו“ היה באופן חלש, היינו שאכן לא היתה זו נשיקה אמיתית (ביטוי של אהבה אמיתית).

ובענין זה רש"י מבאר – „ויש חולקין בדבר הזה“. פירושו: ההבנה

ס"ח, כי בשניהם (מקדים ו)מביא גם התחלת הכתוב בב"ר (לפנינו): וירץ עשו לקראתו* וישקהו, ובאבות דר"נ: וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפול על צואריו וישקהו. ומקום לומר שהמחלוקת היא גם בתחלת הכתוב אם הי' בזה תנועה של אהבה. משא"כ בספרי שהובא שם „כיוצא בו וישקהו“ – רק תיבת „וישקהו“ (אף שבכמה מהמקומות שמביא שם, מעתיק עוד תיבות מהכתוב – לא רק התיבה שעלי' נקוד). שמה שמשמע שהמחלוקת היא רק בהענין ד„וישקהו“ כפנים.

(* בהוצאה הנ"ל דבר: לקראתו וגו' וישקהו. ומביא כמה גי' שנעתיקו בפירושו התיבות „ויחבקהו ויפול על צואריו“.

לא למד משנה וגמרא, בראותו בחיי היום-יומיים שהלכה (של תורה) אי אפשר לשנות.

ועל-דרך-זה סובר רשב"י בנידון דידן, ששנאת עשו ליעקב אינה יכולה להשתנות, שכן, "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב" – כלל זה הוא בדוגמת הלכה כפשוטה, שאינה יכולה להשתנות.

ומה שהיה כאן, "וישקהו" – אין ענינו אלא ש,נכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו" –

ובדוגמא לזה מצינו בהלכה, שייתכן אופן של הוראת שעה שלא כפי ההלכה, כגון אליהו בהר הכרמל⁴⁷; אשר גם בכגון דא אין פירוש הדבר שנעשה שינוי בהלכה, אלא ההלכה של איסור הקרבה בכמה עומדת בתוקפה גם אז⁴⁸, ורק שבאותה שעה היתה הוראה להקריב את הקרבן בכמה.

וכפי שלמדנו כבר כעין זה לעיל, שיעקב היה איש תם⁴⁹, ובכל זאת, בשעה שהנהגת עשו, "לרמות את אביו"⁵⁰ הביאה לכך שיצחק ביקש לתת לו – לעשו – את הברכות, לפי ש,כסבור (בשל הנהגתו "לרמות") שהוא מדקדק במצוות⁵⁰ – כי אז, בא אחיך במרמה⁵¹,

ואולם זוהי "מרמה" כזו שעליה

האמורה, ש,וישקהו" אינו ענין אמתי – אפשר לבארה בשני אופנים: "יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו" (אף כי "ויחבקהו" ו,נתגלגלו רחמיו" (אשר מתוך כך בא לבסוף לידי "וישקהו") אכן היו באמתיות)⁴³; ולעומת זאת, לדעה אחרת, נכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו", היינו שלאחר "ויחבקהו" (שבא מצד זה ש,נתגלגלו רחמיו") הנה, באותה שעה – בעת שחיבקו – נכמרו רחמיו: נתעוררה בו התרגשות גדולה ומלאת חמימות⁴⁴, עד אשר "נשקו בכל לבו". אלא שמאחר שהתרגשותו, נשקו בכל לבו" היו רק, באותה שעה", אין זה⁴⁵ ענין אמתי⁴⁶.

ז. וכדי להדגיש שגם לדעת רשב"י – ש,נשקו בכל לבו" – לא היה זה באמתיות, ושהניקוד מחליש את הנאמר, "וישקהו", מדייק רש"י להביא בתחילת דברי רשב"י את המאמר "הלכה היא בידוע כו":

"הלכה" משמעותה דין, היינו דבר שאינו נתון לשינוי. ודבר זה מובן אפילו ל,בן חמש למקרא" (שעדיין

43) ועפ"ז מובן שאין לפרש ש"מ"ש, שלא נשקו בכל לבו" היינו שלא הי' בזה שום תוכן של אהבה, שהרי כבר כתב לכל הדיעות שנתגלגלו רחמיו. ופשיטא שזה עושה רושם עכ"פ באותה שעה, ואולי גם נתעורר יותר מזה, אלא שלא נשקו בכל לבו. אבל ראה באר מים חיים (לאחי המהר"ל) בפרש"י כאן.

44) רש"י מקץ מג, ל. וראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 354 ואילך בפי, "נכמרו", וחילוקו מל', ונתגלגלו". אבל ראה שם ע' 348 הערה *.
45) עפ"ז תומתק הגי' בכמה כתי"י רש"י שלפנינו, שליתא התיבות, "בכל לבו" (וסיום ל' רש"י הוא "ונשקו").

46) ראה גם באר יצחק באו"א קצת.

47) פרש"י ראה יב, יג (מספרי עה"פ). רש"י

שופטים יח, כב. ספרי שם, טו. יבמות צ, ב.

48) ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פי"ט ה"ג. ובארוכה – לקו"ש חייט ע' 182 ואילך. ולהעיר מלקו"ש חיד"ע ע' 70 ואילך.

49) תולדות כה, כז.

50) רש"י תולדות שם.

51) תולדות כז, לה.

העולה מן הדרש⁵⁶), ולפיכך כתב רש"י שמקור הענין הוא „בברייתא דספרי“, היינו שהדבר מופיע בחלק ההלכה שבתורה; אין זה דרש הלקוח מן המדרש, כי אם הלכה בדיני התורה – שעשו שונא ליעקב, כנ"ל.

ט. אלא שעדיין צריך להבין: מה ההכרח בפשוטו של מקרא ש„נשקו בכל לבו“? ואדרבה, מאחר שלדברי רשב"י עצמו „הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב“, היה בידו (ואדרבה – ראוי היה לו) לפרש ש„לא נשקו בכל לבו“⁵⁷!

אך הביאור בזה: מכל המשך הפרשה משמע שבאותה שעה היה עשו שרוי בהתרגשות גדולה, וכפי שממשיך הכתוב על אתר, שלאחרי „וישקהו“ – אזי „ויבכו“⁵⁸, אשר זהו ביטוי בולט לגודל רגש הלב⁵⁹;

ועל-דרך-זה ניכר הדבר בדיבוריו של עשו לאחר מכן, „אחי יהי לך אשר לך“⁶⁰, ועד לאמירתו „אציגה נא עמך מן העם אשר אתי“⁶¹,

ועל כן, קשה לומר בפשוטו של

נאמר „גם ברוך יהיה“⁵², לפי ש„במרמה“⁵³ זו היינו „בחכמה“⁵⁴.

ח. עפ"ז מובן גם כן:

(א) מה שרש"י לא הביא המחלוקת שבאבות דר' נתן – „לא נשקו באמת... נשיקה זו של אמת“ – מפני שלפי שתי הדעות, גם לדעת רשב"י, לא היתה כאן „נשיקה של אמת“, שהרי ב„אמת“ לא ייתכנו שינויים. השאלה כאן היא רק עד כמה לא היתה „אמת“ בנשיקה זו: לדעת המאן-דאמר הראשון – אפילו לפי שעה „לא נשקו בכל לבו“, ואילו לדעת רשב"י אכן „באותה שעה נשקו בכל לבו“, אבל מאחר ש„הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב“, הנה אפילו „באותה שעה“ לא היה זה באמתיות⁵⁵.

(ב) מה שרש"י לא הביא את לשון הספרי (שלפנינו) „נהפכו רחמיו באותה שעה“ – שכן לפי זה היתה משמעות הדברים שבאותה שעה נתהפך עשו משנאתו לרגש של אהבה אמיתית; ואילו לדברי רש"י לא היה זה אלא ש„נכמרו רחמיו (בלבד) באותה שעה“ – באותו הרגע נתחמם לבו ברגש חזק של רחמים.

(ג) רש"י הקדים וכתב שהדברים נאמרו „בברייתא דספרי“: לולא זאת היה מקום לפרש שהלשון „הלכה היא בידוע“ משמעותה „הלכה“ בחלק הדרש שבתורה (דהיינו – תמצית המסקנא

(52) שם, לג.

(53) רש"י שם, לה.

(54) ראה עדי"ז ג"כ בפרש"י לפנ"ז – ויצא כט,

יב: אם לרמאות כו'.

(55) שלכן נהרות שנפסקין „אחד בשבוע“ (שמיטה) נק' „מחזבין“ ופסולין למי חטאת (פרה

פ"ח מ"ט).

(56) ע"ד אגדה הקרובה לפשוטו של מקרא (ראה רש"י בראשית ג, ת. ועוד).

(57) ראה לעיל הערה 20.

(58) ראה ראב"ע עה"פ: על דרך הפשט לא חשב עשו לעשות רע לאחיו והעד ויבכו כאשר עשה יוסף עם אחיו (וראה רלב"ג פרשתנו ב„ביאור דברי הסיפור“). וראה יפה תואר (השלם) לב"ר שם בדברי רשב"א. פירוש מהרז"ו שם ד"ה ואת"ל ויבכו. וראה מדרש לקח טוב שלאחר הפירוש וי"מ נישקו אבל לא בלב שלם כו' איתא: ויבכו, אעפ"כ נכמרו רחמיו.

(59) להעיר מלקו"ש חטו"ע ע' 351 ואילך.

(60) לג, ט.

(61) שם, פו.

מקרא שכל זה לא היה אלא לפנים ועשו לא התכוון לכך בכל לבו⁶². רשב"י:

ומשום כך סבירא ליה לרשב"י ש"באותה שעה" – "נכמרו רחמיו . . ונשקו בכל לבו".

ועפ"ז יובן הטעם לכך ששני הפירושים שקולים בפשוטו של מקרא (ומשום כך הקדים רש"י וכתב "ויש חולקין בדבר הזה") – כי הקושי הנשאר שווה לפי שני הפירושים: לפי המאן-דאמר הראשון, ש"לא נשקו בכל לבו". קשה המשך הפרשה שלאחרי זה, שכן מן האמור שם עולה ש"וישקהו" היה "בכל לבו"; ואילו לדעת רשב"י אין מתיישב כל צרכו הפירוש, "וישקהו בכל לבו" – לנוכח המצב הקודם של תכלית השנאה⁶³.

ולכן פירש שכן היה גם בנוגע ליעקב ועשו, שיעקב – שהיה מלומד בניסים⁶⁴ – פעל על עשו (על אף כי "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב") ש"נכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו".

יא. דבר זה עולה בקנה אחד גם עם ענין ותוכן עבודת רשב"י בפנימיות העיניים:

מצינו⁶⁵ שביציאתו מן המערה, "כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר הוה מסי ר' שמעון". כלומר, סדר זה – "מסי ר' בתוך העולם, ולא כפי שמתבקש

י. אמנם, תלמיד ממולח עדיין יכול להקשות: סוף-סוף, מאחר שרשב"י עצמו הוא שהדגיש בדבריו את שנאת עשו ליעקב – "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב" – איך יתכן שהוא דוקא יפרש ש"נכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו"?

ואת הביאור על כך רומז רש"י⁶⁴

152

(62) להעיר מהל' באבות דר"נ שם "וכולן אינו של אמת" – אשר שקו"ט (בכסא רחמים) שם) בפירושו. ואולי יש לפרשו על העיניים שבהמשך הפרשה. אלא שלפ"ז הכוונה ב"כולן" אינו לשאר נשיקות (ראה לעיל הערה 42), ודווקא וראה הערה הבאה.

(63) להעיר מנוסחא ב' באבות דר"נ מכת"י (ג.י. תשכ"ז – מהדורא ג') פל"ז: נקוד יכול שהייתה נשיקה של אהבה. רבי שמעון בן אלעזר אומר והלא כל מעשיו של עשו בתחלה של שנאה היו חוץ מזה שהיא של אהבה.

(64) נוסף על טעם הנ"ל סוס"ד.

(65) פרשתנו לו, א.

(66) וע"ד "ואהרגה את יעקב" (תולדות כז, מא) – הרוגי מלכות ובהם – רע"ק רבו דרשב"י.

(67) שבת לג, ב.

(68) מעילה יז, א ואילך.

(69) ראה פרש"י פרשתנו לב, יא. ד"ה כי במקלי.

153 תשובה⁷⁴; אלא, שעשו בהיותו במעמד ומצב שבו, "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב", הנה גם אצלו, נכמרו רחמיו כו' ונשקו בכל לבו".

יב. ומכאן באה הוראה על כללות (ועל כל הזמן של) גלות אדום, ובשני הקצוות:

מצד אחד, אין לסמוך על הגויים, מלכות אדום, שכן, "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב".

ומאידך גיסא, בכחו של איש ישראל לפעול על עשו, שגם כפי שעשו נתון במעמד ומצב שכזה, יתקיים בו, "נכמרו רחמיו ונשקו בכל לבו" – שיסייע לבני ישראל וישפיע בידם כל הנצרך להם, ועד לסיוע לבני ישראל ללכת בדרך הסלולה להם.

ודבר זה מתקיים כאשר יהודי עומד בתוקף בהנהגתו על-פי תורה ומצות אפילו במצב הגלות, ואינו מתפעל מגויים ומענינים הזרים ליהדות ("גוישקייט"), ומודיע זאת גם לעשו – "עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי"⁷⁵.

ועי' מתקיים בפועל הנאמר בהפטרות⁷⁶ פרשתנו⁷⁷, "חזון עובדיה כה אמר ה' אלקים לאדום גו'", (ו"עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי

לכאורה על-פי הנהגה של "תורתו אומנתו". מצד הנהגת רשב"י וחבריו⁷⁰ (ובצד השווה שבהם) – הנהגת "תורתו אומנתו" – הנה, ר' אלעזר מחי"; ואילו רשב"י פעל וחדש רפואה בעולם, כפי שהעולם מתנהל בסדר שלו.

על-דרך-זה, ויתרה מזה, אמר רשב"י⁷¹, "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין". והרי "לפטור" הוא דבר המתאים כאשר הפעולה אינה באה על-ידי הבאת כל העולם כולו לידי עשיית תשובה, אלא – כפי שהעולם עומד במעמד ומצב של דין, מצד ענינים בלתי רצויים, ועם זה הרי הוא, "סובל כל עוונותיהם ופוטרו מן הדין"⁷².

ובפרט מסוים הרי זה חידוש גדול לאין שיעור מפעולת שינוי בעולם, כי שם ה"מטה" מתעלה עד שיוצא מגדר "מטה", ואזי הרע מתבטל ומתהפך; משא"כ כאן, אומר רשב"י, בכח האלקות להגיע ולפעול גם ב"מטה", בעודו בבחינת "מטה", וב"רע" כפי שהוא במקומו⁷³.

ועל-דרך-זה בנידון דידן: פעולת יעקב על עשו אינה בכך שעשו עשה

70 שבת יא, א. וראה סוכה (מה, ב) דיש דרגת, "בני עלי", ד"שנים הן" ואז, "אני ובני" ויש דרגה דרק אחד הוא – רשב"י (זח"א רנה, א. זח"ר ר"פ וירא). וראה לקו"ש ח"ד ע' 1235 ואילך.

71 סוכה שם.

72 רש"י סוכה שם. וראה לקו"ש שם ע' 1237 ובהערה 40, 43 שם. לקו"ש ח"י ע' 364.

73 ונ"י המעלה דהמשכת אלקות מלמעלמ"ט על העלאה ממטה למעלה – ראה לקו"ש ח"ט ע' 195, וש"נ.

74 ולא כישמעאל שעשה תשובה והוליד את יצחק לפניו (פרש"י ח"ש כה, ט), שבפשטות בא מצד השפעת אברהם (ראה רש"י לך טו, טו). ולהעיר מלקו"ש שם ע' 194 ואילך.

75 פרש"י פרשתנו לב, ה.

76 כמנהגנו – מנהג חב"ד.

77 עובדי' א, א.

מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא"78),
 עד לסיום הענין⁷⁹: „ועלו מושיעים
 בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה
 לה' המלוכה”,

הדבר על יעקב: „אבוא אל אדוני
 שעירה” – „בימי המשיח שנאמר ועלו
 מושיעים גו”⁸⁰,
 ועלו מושיעים בקרוב ממש בגאולה
 האמתית והשלימה על-ידי משיח
 צדקנו.

(משיחת ש"פ וישלח תש"מ)

אשר על ענין זה הובטחנו כבר
 בפרשתנו, שכתוצאה מקיום „וישקהו
 גו”⁸¹, „ויאמר נסעה גו” – ונתקבל

(80) פרשתנו לג, יד ובפרש"י שם. ולהעיר
 מהמשך רש"י „ומ"א יש לפרשה זו רבים” –
 היינו שהקודם לזה הוא פשוטו ש"מ.

(78) סנהדרין לט, ב. ושם גם דעת רשב"י
 כיו"ב.
 (79) עובדי' שם, כא.

